

MỘT SỐ BẤT CẬP VÀ KIẾN NGHỊ HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VỀ TỔ CHỨC PHIÊN TÒA TRỰC TUYẾN

HỒ THÙY HUYỀN*
LÝ THÀNH NHÂN**

Tóm tắt: Hiện nay, hệ thống Tòa án Việt Nam đang phải đối diện với một số khó khăn trong quá trình chuyển đổi số trong hoạt động xét xử khi một số nơi chưa đáp ứng đủ điều kiện về công nghệ, kỹ thuật và năng lực, đặc biệt là trong hoạt động tổ chức phiên tòa trực tuyến. Bài viết trình bày đôi nét về những quy định, điều kiện cần tuân thủ khi tổ chức phiên tòa trực tuyến tại Việt Nam. Kết hợp với việc nghiên cứu thực tiễn thông qua các vụ việc được giải quyết bằng phiên tòa trực tuyến, nhóm tác giả phân tích những điểm bất cập, thiếu sót; từ đó so sánh, đối chiếu với hệ thống pháp luật nước ngoài như Trung Quốc, Australia để gợi mở những kiến nghị nhằm hoàn thiện pháp luật Việt Nam.

Từ khóa: phiên tòa trực tuyến; Tòa án trực tuyến; chuyển đổi số.

Ngày nhận bài: 06/9/2023; Ngày hoàn thành biên tập: 12/01/2024; Ngày duyệt đăng bài: 30/01/2024

Abstract: Currently, the Vietnamese Court apparatus is facing some difficulties in the process of digital transformation in judicial activities when some localities do not meet the conditions for technology, techniques and capacity, especially in online hearing organisation activities. This article presents some of the regulations and conditions which need to be followed to organise online hearings in Vietnam. Combined with practical research through cases resolved by online hearings, the authors analyse the inadequacies and shortcomings. From the comparing and contrasting with foreign legal systems including China and Australia, the article makes some recommendations to improve the Vietnamese law.

Keywords: online hearing; online Court; digital transformation.

Đặt vấn đề

Chuyển đổi số mang đến nhiều thay đổi trong các lĩnh vực, bao gồm cả công tác xét xử tại Tòa án. Quá trình tổ chức các phiên tòa trực tuyến thời gian qua cho thấy, hình thức này đã tạo thuận lợi cho các bên tham gia, phù hợp với định hướng cải cách tư pháp trong tình hình mới, đồng thời, tạo điều kiện cho Tòa án và các cấp có thẩm quyền giám sát, theo dõi. Tuy nhiên, hiện nay, các văn bản được ban hành về phiên tòa trực tuyến dù có quy định hướng dẫn thi hành tổ chức phiên tòa trực tuyến (tại Thông tư liên tịch số 05/2021/TTLT-TANDTC-VKSNDTC-BCA-BQP-BTP) nhưng vẫn còn nhiều vấn đề phát sinh trong quá trình thực hiện mà chưa được quy định rõ, dẫn đến cách xử lý không thống nhất giữa các Tòa án. Ngoài ra, vẫn còn một số khó khăn cho người dân khi tham gia

vào quá trình tố tụng trực tuyến. Vậy, những bất cập trong quy định về phiên tòa trực tuyến là gì? Những quy định pháp luật nước ngoài nào về phiên tòa trực tuyến mà Việt Nam có thể học hỏi?

1. Một số bất cập trong thực tiễn tổ chức phiên tòa trực tuyến

Ngay sau khi Quốc hội thông qua Nghị quyết số 33/2021/QH15 ngày 12/11/2021 về tổ chức phiên tòa trực tuyến, Tòa án nhân dân tối cao đã chủ trì, phối hợp với các cơ quan có liên quan ban hành thông tư liên tịch, đồng thời chủ động ban hành nhiều văn bản hướng dẫn thực hiện việc xét xử trực tuyến, tổ chức hội nghị triển khai thi hành Nghị quyết với sự tham gia của toàn thể Thẩm phán, Thư ký, Thẩm tra viên Tòa án nhân dân các cấp. Tính đến nay, Tòa án

*, ** Sinh viên Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh.

đã tổ chức xét xử trực tuyến giải quyết 13.617 vụ án, trong đó hình sự 9.177 vụ; dân sự 547 vụ; hành chính 1.034 vụ; hôn nhân và gia đình 261 vụ; lao động, kinh doanh, thương mại 27 vụ; các loại vụ việc khác 2.378 vụ¹.

Trong thực tiễn, việc tổ chức các phiên tòa trực tuyến bước đầu được đánh giá là mang lại nhiều hiệu quả vượt trội như: tiết kiệm thời gian, công sức và chi phí của người dân, tăng cường tính công khai, minh bạch hoạt động của Tòa án, tiết kiệm cho ngân sách nhà nước... Ngoài ra, việc tổ chức phiên tòa trực tuyến đã giúp các đương sự, bị can, bị cáo đang cư trú hoặc bị tạm giam ở những vùng bị thiên tai hoặc vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc khó khăn dễ dàng tham gia phiên tòa mà không phải đến trực tiếp, giúp bảo vệ quyền và lợi ích của cá nhân, tổ chức. Tuy nhiên, việc tổ chức các phiên tòa xét xử trực tuyến trên thực tế vẫn còn bộc lộ một số hạn chế, vướng mắc sau:

Thứ nhất, không phải mọi trường hợp xét xử tại cấp sơ thẩm, phúc thẩm đều có thể tổ chức phiên tòa trực tuyến, mà chỉ diễn ra trong hai trường hợp: (1) vụ án hình sự, dân sự, hành chính có tình tiết, tính chất đơn giản; (2) tài liệu, chứng cứ trong hồ sơ vụ án rõ ràng². Nhưng chưa có quy định về tiêu chí để xác định thế nào là một vụ việc có tình tiết, tính chất đơn giản mà phần lớn lại phụ thuộc vào đánh giá mang tính chủ quan của Thẩm phán được phân công trong quá trình nghiên cứu hồ sơ vụ án. Ngoài ra, theo quan điểm của nhóm tác giả, thì có một số tiêu chí, yếu tố để xác định một vụ án hình sự, dân sự, hành chính có tình tiết, tính chất đơn giản như: diễn biến vụ việc rõ ràng, không có các tình tiết, sự kiện phức tạp; xác định được hoặc có ít chủ thể tham gia quan hệ pháp luật cũng như xác định

được quyền, nghĩa vụ của các bên; quan hệ pháp luật rõ ràng; đương sự đã thừa nhận nghĩa vụ.

Thứ hai, mặc dù Thông tư liên tịch số 05/2021/TTLT-TANDTC-VKSNDTC-BCA-BQP-BTP ngày 15/12/2021 của Tòa án nhân dân tối cao, Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Bộ Công an, Bộ Quốc phòng, Bộ Tư pháp quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành tổ chức phiên tòa trực tuyến (TTLT số 05/2021) có quy định về việc bảo đảm bí mật thông tin thông qua việc không cho phép người tham gia phiên tòa ghi âm, ghi hình, ghi hình có âm thanh, phát tán tài liệu và phát tán thông tin tài khoản đăng nhập vào hệ thống xét xử trực tuyến, phát trực tiếp phiên tòa trên không gian mạng³. Tuy nhiên, đây chỉ là hình thức bảo đảm bí mật thông tin một cách bị động, điều chỉnh các bên tham gia phiên tòa, xuất phát từ ý thức tuân thủ quy định pháp luật của người tham gia tố tụng. Thông tư liên tịch này chưa có quy định về bảo đảm bí mật thông tin xuất phát từ yếu tố khách quan như việc kẻ gian lợi dụng kẽ hở của phần mềm để xâm nhập đánh cắp thông tin người tham gia tố tụng, người tiến hành tố tụng cũng như thông tin vụ án khi đang diễn ra phiên tòa. Điều 4 TTLT số 05/2021 quy định: "*Phòng xử án trang bị các thiết bị phục vụ phiên tòa trực tuyến như sau: Hệ thống chiếu sáng; hệ thống đường truyền và thiết bị mạng...*" và

¹ Tòa án nhân dân tối cao, Báo cáo tổng kết công tác năm 2023 và phương hướng, nhiệm vụ trọng tâm công tác năm 2024 của các Tòa án, <https://www.toaan.gov.vn/webcenter/ShowProperty?nodeId=/UCMServer/TAND319504>, truy cập ngày 30/12/2023.

² Khoản 1 Điều 1 Nghị quyết số 33/2021/QH15 ngày 12/11/2021 của Quốc hội về tổ chức phiên tòa trực tuyến.

³ Khoản 4 Điều 11 Thông tư liên tịch số 05/2021/TTLT-TANDTC-VKSNDTC-BCA-BQP-BTP ngày 15/12/2021 của Tòa án nhân dân tối cao, Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Bộ Công an, Bộ Quốc phòng, Bộ Tư pháp quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành tổ chức phiên tòa trực tuyến.

khoản 1 Điều 5 Thông tư liên tịch này cũng quy định: “*Yêu cầu kỹ thuật, công nghệ, vận hành và quản lý hệ thống tổ chức phiên tòa trực tuyến phải bảo đảm an toàn, an ninh thông tin, dữ liệu theo quy định của Tòa án nhân dân tối cao...*”. Như vậy, rõ ràng quy định này còn khá chung chung, chưa bảo đảm các yêu cầu bảo vệ bí mật thông tin trong xét xử các vụ án.

Ngày 14/3/2022, Chánh án Tòa án nhân dân tối cao đã ban hành Quyết định số 50/QĐ-TANDTC hướng dẫn về trang thiết bị, lắp đặt thiết bị phục vụ tổ chức phiên tòa xét xử trực tuyến cho phòng xử án của Tòa án các cấp. Hướng dẫn này có quy định chung đối với trang thiết bị phục vụ tổ chức cho phiên tòa xét xử trực tuyến, tiêu chuẩn kỹ thuật, số lượng và bố trí, lắp đặt thiết bị phục vụ. Tuy nhiên, văn bản này lại chưa có nội dung hướng dẫn về hệ thống đường truyền khi xét xử trực tuyến để bảo mật thông tin, tránh tin tặc (hacker) đột nhập, lấy cắp thông tin nhằm gây cản trở, gián đoạn quá trình xét xử hoặc lấy cắp thông tin vì mục đích không chính đáng⁴. Việc thiếu các quy định về hướng xử lý của phiên tòa khi phát hiện phiên tòa trực tuyến đang bị xâm nhập, đánh cắp dữ liệu, thông tin của các bên tham gia phiên tòa cũng như dữ liệu vụ án, làm ảnh hưởng đến quyền lợi, nghĩa vụ của bên tham gia tố tụng và người tiến hành tố tụng, cũng như ảnh hưởng đến phán quyết của Hội đồng xét xử. Ngoài ra, thực tế cho thấy, cơ sở vật chất, trang thiết bị chưa đáp ứng được yêu cầu, đường truyền giữa các điểm cầu chưa bảo đảm sự ổn định, chưa được đầu tư đồng bộ, nhất là xét xử các vụ án hình sự phải kết nối với cơ sở giam giữ còn gặp khó khăn. Do đó, để triển khai rộng rãi cũng cần có nguồn kinh phí lớn để đầu tư nâng cấp hệ thống mạng lưới kỹ thuật.

Thứ ba, các giai đoạn khác nhau của quá trình tố tụng như nộp đơn khởi kiện, nhận, xử lý đơn khởi kiện, quản lý tổng đạt hồ sơ, tài liệu trực tuyến, giao nộp chứng cứ còn chưa được đồng bộ. Hiện nay, mặc dù phiên tòa trực tuyến đã được triển khai thực hiện trên khắp các tỉnh thành, tuy nhiên các giai đoạn tố tụng khác trước khi bắt đầu phiên tòa vẫn còn áp dụng theo cách thức truyền thống. Việc này khiến quá trình xét xử không bảo đảm được sự đồng bộ, thống nhất trong các giai đoạn tố tụng. Ngoài ra, cần có các thủ tục tố tụng trước khi bắt đầu phiên tòa tại các điểm cầu thành phần như giao nhận bị cáo, xử lý vi phạm.

Thứ tư, theo thống kê, tốc độ kết nối mạng của Việt Nam thông qua mạng di động là 56, còn thông qua mạng cố định là 60⁵. Vì vậy, không thể tránh khỏi trường hợp phiên tòa trực tuyến không thể bắt đầu khi đường truyền giữa các điểm cầu quá yếu hoặc trong quá trình xét xử bị gián đoạn hoặc mất kết nối. Mặc dù trong trường hợp trên, đã có quy định về việc tạm ngừng phiên tòa, hoãn phiên tòa, tuy nhiên lại không có quy định về hướng xử lý tiếp theo sau khi thực hiện hai thủ tục trên, nên tiếp tục giải quyết theo phương thức trực tuyến hay sẽ tổ chức một phiên tòa thông thường.

Thứ năm, theo quy định hiện nay việc mở phiên tòa trực tuyến chỉ dựa vào quyết định của Thẩm phán được phân công chủ tọa phiên tòa, thông qua việc đánh giá vụ án có thuộc trường hợp được mở phiên tòa; thực trạng cơ sở vật chất, kỹ thuật; xin ý kiến của Viện kiểm sát trong vụ án hình sự

⁴ Phạm Hoài Ngân, Ngô Thị Tuyết Thanh, *Xét xử trực tuyến - một số vấn đề cần tiếp tục hoàn thiện*, <https://tapchitoaan.vn/xet-xu-truc-tuyen-mot-so-van-de-can-tiep-tuc-hoan-thien7687.html>, truy cập ngày 01/4/2023.

⁵ Speed Test Global Index, <https://www.speedtest.net/global-index>, truy cập ngày 29/4/2023.

mà không đề cập đến ý kiến của người tham gia tố tụng trong việc tổ chức phiên tòa trực tuyến. Vì việc tổ chức phiên tòa trực tuyến ảnh hưởng đến quyền lợi, nghĩa vụ cũng như khả năng của họ. Tùy vào điều kiện về kỹ thuật công nghệ, năng lực của các chủ thể mà tác động đến quá trình tổ chức phiên tòa trực tuyến tại các điểm cầu. Vì vậy, cần có quy định trong việc lấy ý kiến của các chủ thể tham gia tố tụng ở các điểm cầu để làm căn cứ cho quyết định mở phiên tòa trực tuyến.

Thứ sáu, đã xảy ra các trường hợp như người tham gia tố tụng không biết cách chia sẻ chứng cứ họ có được khi tham gia xét xử trực tuyến (điểm c khoản 2 Điều 13, khoản 2 Điều 14 TTLT số 05/2021), hoặc cố ý không tham gia phiên tòa nhưng đổ lỗi cho yếu tố kỹ thuật thì cũng khó đáp ứng điều kiện và chất lượng phiên tòa theo quy định tại khoản 1 Điều 14 TTLT số 05/2021⁶.

Thứ bảy, xuất phát từ quy trình thực hiện các phiên tòa trực tuyến thường phức tạp, một số quy định xét xử trực tuyến chưa có hoặc chưa đầy đủ, dẫn đến các cơ quan tiến hành tố tụng còn lúng túng trong tổ chức triển khai, như phối hợp với cơ sở giam giữ; chưa có quy định thủ tục tiếp nhận, bàn giao tài liệu, chứng cứ; chưa có quy định về trình tự, thủ tục ghi hình có âm thanh, bảo quản dữ liệu điện tử; giao nhận, bàn giao bị cáo tại phiên tòa.

2. Quy định của một số quốc gia về phiên tòa trực tuyến

Thực tế, pháp luật một số quốc gia đã quy định về xét xử trực tuyến từ những năm 1990 hoặc đầu những năm 2000 để hiện đại hóa trình tự và thủ tục tố tụng dân sự hoặc để tổ chức phiên tòa hình sự một cách an toàn hơn⁷. Tuy nhiên, trong pháp luật nước ngoài về phiên tòa trực tuyến của các quốc gia đã nghiên cứu, trong đó có Trung Quốc và

Australia là hai quốc gia đã xây dựng cơ sở pháp lý về Tòa án điện tử tương đối hoàn thiện từ thủ tục nộp đơn khởi kiện, thụ lý vụ án và đặc biệt là việc xét xử trực tuyến các vụ án hình sự, dân sự và hành chính.

2.1. Tòa án trực tuyến tại Trung Quốc

Tòa án trực tuyến tại Trung Quốc xét xử các vụ án trực tuyến và thực hiện tất cả các quy trình tố tụng trực tuyến từ thụ lý vụ án, tổng đạt, hòa giải, trao đổi chứng cứ, chuẩn bị xét xử, xét xử và tuyên án trừ khi đương sự có yêu cầu khác. Tòa án trực tuyến hoạt động thông qua một nền tảng tranh tụng trực tuyến. Các đương sự và luật sư được yêu cầu đăng ký một tài khoản bằng tên thật của họ trên trang web chính thức của Tòa án trực tuyến và được xác minh danh tính bằng công nghệ nhận diện khuôn mặt. Sau khi hoàn tất đăng ký và đăng nhập vào trang web của Tòa án trực tuyến, nguyên đơn có thể nộp hồ sơ trực tuyến bằng cách điền các thông tin cơ bản của vụ việc, bao gồm số điện thoại, di động, fax, email và các công cụ nhắn tin tức thời như WeChat, Tencent QQ để nhận các tài liệu của Tòa án trực tuyến, gửi đơn khởi kiện trực tuyến và tải lên các chứng cứ ở dạng trực tuyến⁸. Phiên tòa trực tuyến được thực hiện thông qua Hội nghị truyền hình trực tuyến để tổ chức các phiên xét xử. Các Thẩm phán của Hội đồng xét xử ngồi trong phòng xử án

⁶ Cù Hiền, Trúc Phương, *Xét xử trực tuyến: Giải pháp hay nhưng cần nghiên cứu thêm*, Báo điện tử pháp luật Thành phố Hồ Chí Minh, "<https://plo.vn/xet-xu-truc-tuyen-giai-phap-hay-nhung-can-nghien-cuu-them-post648147.html>", truy cập ngày 20/01/2024.

⁷ Thanh Tùng, *Kinh nghiệm của một số quốc gia về tổ chức phiên tòa trực tuyến*, <https://tapchitoaan.vn/kinh-nghiem-cua-mot-so-quoc-gia-ve-to-chuc-phiên-toa-truc-tuyen5495.html>, truy cập ngày 16/11/2023.

⁸ Guodong Du, Meng Yu, *How to litigate before the Internet courts in China*, <https://www.chinajusticeobserver.com/al/how-to-litigate-before-the-internet-courts-in-china>, truy cập ngày 01/4/2023.

chỉ có một màn hình lớn mà không có đương sự hay người quan sát nào có mặt. Ở bên trái và bên phải của màn hình là nguyên đơn và luật sư của họ, bị đơn và luật sư của họ được camera của họ ghi lại, trong khi ở giữa là các tài liệu hoặc bằng chứng được hiển thị bởi các bên liên quan⁹.

Phạm vi xét xử trực tuyến của phiên tòa chủ yếu giới hạn ở các tranh chấp dân sự, thương mại, bao gồm: tranh chấp về sở hữu trí tuệ, thương mại điện tử; tranh chấp tài chính liên quan đến hành vi trực tuyến, các khoản vay được mua hoặc thực hiện trực tuyến, các vấn đề về tên miền, các vụ việc về tài sản và quyền dân sự liên quan đến Internet, trách nhiệm phát sinh từ mua bán trực tuyến và tranh chấp hành chính nhất định¹⁰. Tất cả các khâu của thủ tục tố tụng cho việc giải quyết vụ án được thực hiện trực tuyến bao gồm: nộp đơn khởi kiện, thụ lý đơn, đại diện của các bên trong vụ kiện được xác định bằng phần mềm nhận dạng khuôn mặt, phiên tòa trực tuyến được diễn ra qua hệ thống phát sóng trực tiếp. Việc tham gia vào các thủ tục xét xử trực tuyến là tự nguyện, các bên được phép lựa chọn, nếu một bên phản đối việc xét xử trực tuyến thì họ có thể tham gia phiên tòa theo thủ tục truyền thống¹¹.

2.2. Phòng xử án điện tử tại Australia

Tại Australia, “E-courtroom” là phòng xử án trực tuyến để hỗ trợ quản lý và xét xử một số vấn đề trước Tòa án Liên bang Australia. Từ năm 2006, E-judgment được cho phép bởi Quy tắc Thủ tục Tòa án¹² và được liên kết với Hệ thống Quản lý vụ án tích hợp (ICMS)¹³. Để tạo tính liên kết cho quá trình xét xử trực tuyến, E-courtroom được tích hợp với E-judgment (trợ lý ảo của Thẩm phán) và E-lodgment (nộp đơn trực tuyến và tổng đạt trực tuyến) để tạo điều kiện thuận lợi cho việc nộp đơn khởi kiện

trực tuyến. Phòng xử án trực tuyến là phòng xử án được bố trí theo quy định của pháp luật tố tụng, được trang bị máy ghi âm, ghi hình, màn hình tivi, máy vi tính, mạng Internet và mạng truyền hình trực tuyến và các thiết bị khác phục vụ quá trình xét xử cũng như các phiên họp. Những người tham gia tố tụng sẽ tham gia phiên tòa tương tự như Hội nghị truyền hình trực tuyến. Người tiến hành tố tụng ngồi tại phòng xử án của Tòa án (điểm cầu trung tâm) và những người tham gia tố tụng ngồi tại phòng xử án của Tòa án nơi cư trú (điểm cầu địa phương) sẽ nói chuyện trực tiếp với nhau thông qua các thiết bị trực tuyến được thiết lập, liên kết với Internet. Hơn nữa, với sự cho phép của Hội đồng xét xử, nhiều người quan tâm đến vụ án có thể theo dõi các thủ tục pháp lý dễ dàng hơn so với xét xử thông thường¹⁴. Từ sự tích hợp các công cụ xét xử trực tuyến của Tòa án Australia, các quy trình xét xử đã giảm thiểu sai sót từ sự can thiệp của con người, loại bỏ các thủ tục hành chính không cần thiết, nâng cao hiệu quả trong hoạt động thụ lý và giải quyết vụ án so với mô hình xét xử truyền thống.

Tóm lại, có thể thấy, hai quốc gia này đã xây dựng cơ sở pháp lý để thực hiện phòng xử án điện tử một cách toàn diện, việc sử

⁹ Guodong Du, Meng Yu, *lđđ* (8), truy cập ngày 01/4/2023.

¹⁰ Võ Minh Kỳ, Nguyễn Phương Anh, *Xu hướng xét xử trực tuyến ở Hoa Kỳ, Singapore, Trung Quốc và gợi mở cho Việt Nam*, Tạp chí Nghiên cứu lập pháp, số 19(443), năm 2021, tr.57.

¹¹ Mimi Zou, *Virtual Justice in the Time of Covid-19*, <https://blogs.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2020/03/virtual-justice-time-covid-19>, truy cập ngày 18/4/2023.

¹² E-lodgment bao gồm quy định thao tác đăng ký trực tuyến, nội dung và hình thức đơn nộp, trang thiết bị truy cập dịch vụ.

¹³ Queensland Court, *Electronic lodgement (E-lodgement)*, courts.qld.gov.au/court-users/parcitioners/electronic-lodgement, truy cập ngày 20/4/2023.

¹⁴ Federal Court of Australia, *Electronic courtroom (e-courtroom)*, <https://www.fedcourt.gov.au/online-services/ecourtroom>, truy cập ngày 20/4/2023.

dụng công nghệ kỹ thuật số không chỉ ở một số khía cạnh như nộp đơn, thu thập và xử lý chứng cứ, tổ chức các phiên họp, phiên tòa mà hầu như trong tất cả các hoạt động của Tòa án¹⁵. Tính chất công khai của phiên tòa phụ thuộc vào mỗi địa phương, có hướng dẫn riêng cụ thể cho người tham gia.

3. Một số kiến nghị, gợi mở nhằm hoàn thiện quy định pháp luật Việt Nam về phiên tòa trực tuyến

Thứ nhất, về bất cập trong việc xác định vụ án nào có tính tiết, tính chất đơn giản để xác định các trường hợp được xét xử trực tuyến, tác giả kiến nghị cần sửa đổi, bổ sung Nghị quyết số 33/2021/QH15 ngày 12/11/2021 của Quốc hội về tổ chức phiên tòa trực tuyến theo hướng làm rõ quy định này. Cụ thể, để xác định vụ án có “tính tiết, tính chất đơn giản” cần phải thỏa mãn đầy đủ các điều kiện sau: (1) Nếu là vụ án hình sự thì là vụ án thuộc loại tội phạm ít nghiêm trọng, nghiêm trọng; nếu là vụ việc dân sự thì quan hệ pháp luật rõ ràng; (2) Không có các tình tiết, sự kiện phức tạp; (3) Những người tham gia tố tụng có nơi cư trú, lý lịch rõ ràng; (4) Bị cáo đã thừa nhận hành vi phạm tội hay đương sự đã thừa nhận nghĩa vụ; (5) những vụ việc theo quyết định của Tòa án mà việc tổ chức phiên tòa trực tuyến thuận lợi hơn và giúp bảo đảm quyền lợi hợp pháp cho các bên.

Thứ hai, cần triển khai xây dựng các quy định về bảo đảm bí mật thông tin và hướng xử lý khi xảy ra tình trạng đó trong quá trình thực hiện phiên tòa trực tuyến. Theo đó, cần bổ sung quy định thống nhất về nền tảng kết nối giữa các điểm cầu mà ở đó, người dùng sẽ được cung cấp tài khoản bằng tên thật của mình. Và trong quá trình thực hiện phiên tòa sẽ được xác minh thông qua nhận dạng khuôn mặt. Xây dựng một cơ quan giám sát chuyên về công nghệ để

trong quá trình diễn ra phiên tòa, nếu xảy ra hiện tượng xâm nhập trái phép để đánh cắp dữ liệu người dùng, thông tin vụ án, thì cơ quan này sẽ trực tiếp báo với Hội đồng xét xử để ra quyết định tạm ngừng phiên tòa ngay lập tức. Nếu việc tổ chức lại phiên tòa trực tuyến vẫn không bảo đảm an ninh mạng thì phải tổ chức phiên tòa theo thủ tục thông thường.

Thứ ba, cần đồng bộ các giai đoạn tố tụng trước khi diễn ra phiên tòa trực tuyến bao gồm việc nộp đơn khởi kiện, thụ lý vụ án... Theo đó, khi cung cấp tài khoản, thông tin đăng nhập cho người dùng, nguyên đơn có thể nộp hồ sơ trực tuyến bằng cách điền các thông tin cơ bản của vụ việc, bao gồm số điện thoại cố định, di động, fax, email để nhận các tài liệu của Tòa án trực tuyến, gửi đơn khởi kiện trực tuyến và tài liệu, chứng cứ ở dạng trực tuyến. Thêm vào đó, cần kết nối với hệ thống thực hiện việc nộp đơn khởi kiện, nhận, xử lý đơn, quản lý tổng đạt hồ sơ, tài liệu trực tuyến, giao nộp chứng cứ, qua đó tạo điều kiện thuận lợi cho các đương sự tham gia thông qua tố tụng trực tuyến một cách đồng bộ và thống nhất.

Thứ tư, bảo đảm sử dụng các đường truyền Internet có kết nối mạnh, ổn định, tránh bị đứt quãng trong quá trình xét xử hoặc có một đường truyền, dịch vụ Internet dành riêng cho hệ thống Tòa án¹⁶. Tại các Tòa án diễn ra phiên tòa trực tuyến có thể sử dụng mạng Internet riêng biệt cho việc tham gia vào phòng họp xét xử trực tuyến,

¹⁵ Bùi Tiến Đạt, Nguyễn Bích Thảo, Trần Thị Trinh, *Tòa án trực tuyến và quyền xét xử công bằng: kinh nghiệm quốc tế và triển vọng ở Việt Nam*, Tạp chí Nghiên cứu lập pháp, số 20(444), năm 2021, tr.59.

¹⁶ Phạm Minh Tuyên, *Phiên tòa trực tuyến và tương lai của công lý*, Kỷ yếu Hội thảo khoa học về “xét xử trực tuyến vụ án hình sự - những vấn đề lý luận và kinh nghiệm của các nước”, Trường Đại học Cảnh sát nhân dân, năm 2022, tr.16.

đồng thời, các nhà mạng trong nước có thể cung cấp riêng gói cước truy cập Internet cho hệ thống thiết bị được sử dụng cho phiên tòa ở các điểm cầu chính. Bên cạnh đó, chưa có quy định về hướng xử lý tiếp theo sau khi thực hiện hai thủ tục tạm ngừng phiên tòa trực tuyến hoặc hoãn phiên tòa trực tuyến. Thiết nghĩ, cơ quan có thẩm quyền cần quy định rõ quy trình sau khi thực hiện hai thủ tục tạm ngừng phiên tòa trực tuyến hoặc hoãn phiên tòa trực tuyến thì sẽ tiếp tục giải quyết theo phương thức trực tuyến hay sẽ tổ chức một phiên tòa thông thường. Vì vậy, nhóm tác giả có kiến nghị nên xây dựng thêm hai quy định tại Nghị quyết số 33/2021/QH15 điều chỉnh đối với trường hợp khi việc tạm ngừng hoặc hoãn phiên tòa thì sẽ tiếp tục được giải quyết bằng một phiên tòa trực tuyến nếu đã khắc phục được sự cố về đường truyền mạng, sự cố kỹ thuật tại điểm cầu trung tâm và các điểm cầu thành phần. Bổ sung quy định các trường hợp buộc phải được giải quyết bằng một phiên tòa trực tiếp sau khi đã tạm ngừng hoặc hoãn phiên tòa trực tuyến nhưng giữa các điểm cầu trung tâm, điểm cầu thành phần không khắc phục được sự cố mạng hay đã khắc phục được nhưng vẫn còn xảy ra độ trễ, chậm khi kết nối hình ảnh, âm thanh.

Thứ năm, cần bổ sung quy định về điều kiện để tổ chức phiên tòa trực tuyến đối với một vụ án hình sự, dân sự và hành chính bao gồm việc người tham gia phiên tòa trực tuyến cần thể hiện sự đồng ý bằng văn bản. Nếu đương sự hoặc người có quyền lợi, nghĩa vụ liên quan đồng ý xét xử trực tuyến thì xét xử trực tuyến, người nào không đồng ý thì vẫn triệu tập để xét xử tại phiên tòa trực tiếp bình thường¹⁷.

Thứ sáu, sau khi thông báo việc tổ chức

phiên tòa trực tuyến cho các vụ án, cần thông báo tới những người có liên quan và hướng dẫn họ cách sử dụng công cụ khi tham gia phiên tòa trực tuyến, hướng dẫn thao tác nộp chứng cứ trực tuyến. Các Tòa án cũng cần phát hành các ấn phẩm và tài liệu hướng dẫn một cách thống nhất giữa các tỉnh thành về quy trình thực hiện phiên tòa trực tuyến và các vấn đề cần tuân thủ. Ngoài ra, Tòa án nhân dân tối cao cần thường xuyên tổ chức các lớp tập huấn để đào tạo, bồi dưỡng Thẩm phán nói riêng và cán bộ Tòa án nói chung trong việc tổ chức, xử lý tình huống xảy ra tại phiên tòa trực tuyến. Tòa án nhân dân cấp cao cần kiểm tra, giám sát số lượng các phiên tòa trực tuyến và có phương án để phiên tòa trực tuyến được biết đến rộng rãi hơn như một công cụ tối ưu trong việc xét xử trong thời kỳ chuyển đổi số.

Thứ bảy, để có thể tổ chức một phiên tòa trực tuyến thành công cũng như xây dựng một hệ thống xét xử trực tuyến hiệu quả, thuận lợi, diễn ra đồng bộ và thống nhất, nhóm tác giả đưa ra một số kiến nghị, đề xuất về việc bổ sung quy định về những tiêu chí chung đối với hệ thống phần mềm xét xử trực tuyến tại TTLT số 05/2021. Nếu không bảo đảm các tiêu chí này, việc tổ chức phiên tòa trực tuyến sẽ không được thực hiện mà cần phải xem xét chuyển đổi sang hình thức xét xử truyền thống. Các tiêu chí cụ thể là:

(1) Quy định cụ thể về tiêu chuẩn hình ảnh, âm thanh trong phiên tòa xét xử.

(2) Quy định về hệ thống an ninh mạng để tránh bị đánh cắp dữ liệu, đánh tráo thông tin ảnh hưởng đến quá trình xét xử; bảo đảm

¹⁷ Võ Minh Kỳ, Nguyễn Phương Anh, *lđđ* (10), tr.64.

quyền riêng tư, thông tin cá nhân cho các đương sự, người tham gia tố tụng.

(3) Bảo đảm thực hiện xét xử trực tuyến bằng các đường truyền Internet có kết nối mạnh, ổn định hoặc có một đường truyền, dịch vụ Internet dành riêng cho hệ thống Tòa án để đáp ứng nhu cầu xét xử trực tuyến.

(4) Đương sự, bị hại, người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự, bị hại có đủ điều kiện về kỹ thuật và năng lực ứng dụng công nghệ thông tin để tham gia phiên tòa trực tuyến.

Thứ tám, cần quy định Tòa án có trách nhiệm xem xét, quyết định việc mở lại phiên tòa theo hình thức thông thường hoặc trực tuyến theo quy định của pháp luật sau khi có quyết định hoãn phiên tòa vì lý do người tham gia tố tụng đưa thêm vật chứng, tài liệu ra xem xét có thể dẫn đến thay đổi tội danh, thêm tội danh, thêm đối tượng, phải trưng cầu giám định... mà không thể thực hiện tại phiên tòa. Do đó, nhóm tác giả đề xuất sửa đổi, bổ sung quy định tại khoản 2 Điều 14 TTLT số 05/2021, cụ thể như sau:

“2. Đối với vụ án hình sự tại phiên tòa người tham gia tố tụng đưa thêm vật chứng, tài liệu ra xem xét có thể dẫn đến thay đổi tội danh, thêm tội danh, thêm đối tượng, phải trưng cầu giám định... mà tại phiên tòa không thể bổ sung thêm chứng cứ thì Hội đồng xét xử hoãn phiên tòa. Tòa án xem xét, quyết định việc mở lại phiên tòa theo hình thức trực tuyến hoặc theo hình thức thông thường theo quy định của pháp luật.

Nếu vụ án thuộc trường hợp tạm đình chỉ hoặc trường hợp trả hồ sơ để điều tra bổ sung thì không hoãn phiên tòa. Hội đồng xét xử xem xét giải quyết theo quy

định tại khoản 6 Điều 326 của Bộ luật Tố tụng hình sự”.

Kết luận

Giải quyết vụ án thông qua phiên tòa trực tuyến là hình thức kết hợp giữa việc giải quyết theo hình thức truyền thống với việc sử dụng các thiết bị, kỹ thuật và công nghệ hiện đại thông qua việc kết nối đường truyền giữa các điểm cầu trung tâm và các điểm cầu thành phần giúp phiên tòa diễn ra một cách thuận lợi, mọi lúc, mọi nơi, tiết kiệm chi phí không cần thiết cho Nhà nước cũng như những người tham gia tố tụng. Mặc dù việc tổ chức phiên tòa trực tuyến hiện nay còn tồn tại bất cập, nhưng thông qua việc đưa ra một số đề xuất, kiến nghị như trên góp phần hoàn thiện việc xét xử thông qua hình thức hiện đại này. Đồng thời, xét xử trực tuyến góp phần tích cực vào chiến lược cải cách tư pháp theo hướng chuyên nghiệp, hiện đại, văn minh hơn, phụng sự Tổ quốc và phục vụ Nhân dân trong sự nghiệp xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân. □

Tài liệu tham khảo

1. Nghị quyết số 33/2021/QH15 ngày 12/11/2021 của Quốc hội về tổ chức phiên tòa trực tuyến.
2. Thông tư liên tịch số 05/2021/TTLT-TANDTC-VKSNDTC-BCA-BQP-BTP ngày 15/12/2021 của Tòa án nhân dân tối cao, Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Bộ Công an, Bộ Quốc phòng, Bộ Tư pháp quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành tổ chức phiên tòa trực tuyến.
3. Thông tư số 01/2017/TT-TANDTC ngày 28/7/2017 của Tòa án nhân dân tối cao quy định về phòng xử án.
4. Tòa án nhân dân tối cao, Báo cáo tổng kết công tác năm 2023 và phương hướng, nhiệm vụ trọng tâm công tác năm 2024 của các Tòa án, <https://www.toaan.gov.vn/webcenter/ShowProperty?nodeId= /UCMServer/TAND319504>, truy cập ngày 30/12/2023.
5. Phạm Hoài Ngân, Ngô Thị Tuyết Thanh, Xét xử trực tuyến - một số vấn đề cần tiếp tục hoàn thiện, <https://tapchitoaan.vn/xet-xu-truc-tuyen-mot-so-van-de-can-tiep-tuc-hoan-thien7687.html>, truy cập ngày 01/4/2023.

(Xem tiếp trang 64)